

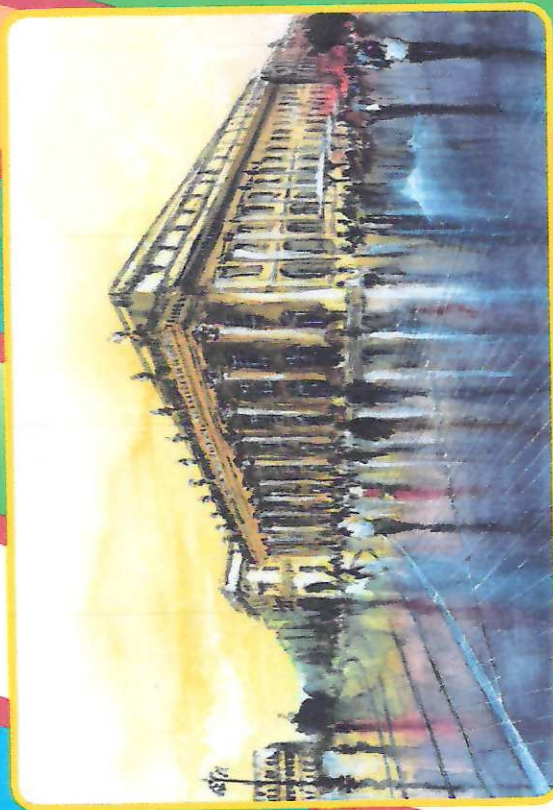

МУҲАММАДИЙ

ХОМ

ЎЗБЕКИСТОН БИЛИМ ШАРАФИ

илмий-методикавий журнал № 3/2

Некис - 2021

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 3/2 2021 йил

Илмий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия аъзалары:

Мақсат АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕҰОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкөмлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз хәм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алақөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@mail.uz,
mugallim-pednauk@mail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жууап қайтырылмайды, журналда әсерияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим ҳәм ўзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилюи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етилиди. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жууапкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ТАСВИРИЙ САЊАТ

Ҳожиёв Р. Б., Норбоева Д. О. Ёшлар ижтимоий фаоллигини ривожлантириш концепциялари	4
Ismatov U.Sh. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini turli grafik materiallarda ishlashga o'rgatish (tempera bo'yog'i misolida)	12
Berdiyev O. Tasviriy san'at va chizmachilik darslarida o'quvchilar duch keladigan ayrim masalalarning amaliy faoliyatdagi yechimlari	15
Baymetov B.B., Xanroqulova M. Talabalarni boshshaklini tasvirlashga o'rgatishda konstruktiv qurilish qonuniyatlaridan foydalanish texnologiyalari	18
Abduxamidov S.M., Shadiyev A.Ya. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy tarbiya va sportning bugungi kundagi o'rni	22
Ismatov U.Sh. Rangtasvir mashg'ulotlarida maishiy janrning ifodalanishi	25
Marasulova I.M., Zulfiyev R.N. O'quvchilar ta'lim-tarbiyasi jara'ida tasviriy san'at o'qituvchisining urni	28
Abdullayeva G.S. Формирование ключевых компетенций у студентов с особыми образовательными потребностями через применение ИКТ	31
Мухитдинова М.С. Нутқида оғир нуқсон бор болалар билан коррекцион-ривожлантирувчи ишларни олиб боришда мусика машғулотларининг имкониятлари	35
Султанов Х.Э., Марасуллова И.М., Юнусова К.Х. Педагогик инновация кластери: Чирчиқ тажрибасининг илк натижалари	37
Султанов Х.Э., Махмудов М.Ж. O'quvchilarni tasviriy san'at faniga kiziktirishdaги o'qituvchining mas'uliyati	42
Kayumov X. A., Ko'kiyev B. B. Quruvchi muhandislarni tayyorlashda muhandislik grafikasi ta'limini kompyuter texnologiyasi bilan integratsiyalash	46
Махмудова М.Т. Развитие музыкальной тематики и ее актуальность в изобразительном искусстве Узбекистана	48
Марасуллова И. М. Эстетическое воспитание молодежи для общества	52
Sobirov S.T. Bolalar uchun nashrlarda illyustratsiyalarning vazifalari	54
Sobirov S. T. Talabalarda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishda to'garaklarning o'rni	59
Муратов Х. Х. O'quv jara'ida mustaqil ta'limni tashkil etish va boshqarishning dolzarbligi	61
Атаханова С.О. Масофали o'qitish texnologiyasining chizmachilikni o'qitishdagi amaliy ahamiyati	65
Атаханова С.О. Чизмачилик фани буйича o'quvchilarning boshqa faoliyatini faollashtirishda muammo va ta'lim texnologiyasidan foydalanish omillari	69
Султанов Х.Э. Ta'lim muassasalari hamkorligining klasterli modeli	73
ta'limni tashkil etish	76
Ko'kiyev B.B. Yordanchi proyeksiyalash usulidan foydalanib yaqqol tasvir qurish	81
Махмудова М.Т. Влияние музыки на изобразительное искусство	85
Махмудова М.Т. Роль и значение музыки в воссоздании изображения	85
Ko'kiyev B. B., Mahmudov M. J. Ijodkorlikni rivojlantirish chizama geometriya fani misolida	88
Ko'kiyev B. B., Qozoqboyeva D. T. Yordanchi proyeksiyalash usuli orqali yechiladigan masalalar	91

Jumayev I.O. Chizmalarni AutoCAD dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo'lda chizishga moslashtirish (o'rgatish) usullari	94
Jumayev I.O. Muhandislik grafikasi fanlarida uch o'lchamli fazoni Auto CAD dasturidan foydalanib qo'llash usullari va ahamiyati	99
Xalimov M., Bekqulov Q. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	102
Bekqulov Q.Sh. O'quvchilar yo'l qo'yadigan tipik xatolarni tizimga solish va prognoz qilish oldini olish choralari	105
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Muhandislik grafikasi fanlarida talabalar chizma bajarishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar	107
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Chizmachilik fanidan o'quvchilarning fazoviy tasavvurini oshirishda tugallanmagan chizmalardan foydalanish	111
Bekqulov Q.Sh., Boizaqova Sh.A. Muhandislik grafikasi fanlarini boshqa fanlar bilan bog'liqligi	113
Boizaqova Sh.A., Bekqulov Q.Sh. Ko'rinishlar mavzusni tushuntrishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyati	117
Ансабаев Р. Т. Тасвирий санъатда машгʻулотида иллюстрация ўргатишнинг аҳамияти	120
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанининг назарий асослари	122
Атажанова Р. Р. Возможности уроков изобразительного искусства в развитии творческих способностей младших школьников	126
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанини ўқитилишининг амалиётдаги ҳолатини ўрганиш	128
Xalimov M. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	133
Achilov N. N. AutoCAD dasturi yordamida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yaqqol tasvirlarni bajarish asosida	136
Ансабаев Р.Т., Миржалпиев М. Б. Тасвирий санъатда машгʻулотида миниатюрани ранг тасвирини ўргатишнинг аҳамияти	141
Achilov N. N. Ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda talabalarda ijodiy qobiliyat va dars samaradorligini oshirish yo'llari	145
Saydaliyev S.S., Nig'manov B.V., Achilov N.N. Arxitekturada inson va fazo	149
Хожиев Р. Б. Норбоева Д.О. Ёшларнинг ижтимоий қатлам сифатида мавжудлигининг онтологик асоси	155

Pencil Drawing Practice. <http://www.usajournalshub.com/index.php/tajassei>. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 261-267.

8. Sultanov Kh.E. Innovation technology clusters use of technology in illustration /International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 04, 2020: ISSN: 1475-7192. R. 3871-3879;

9. B.B. Baymetov, X.E. Sultanov, X.X. Muratov. Psixologicheskiy osnovy aktivizatsii i tvorcheskix sposobnostey studentov v protsesse prakticheskix zanyatiy. Vestnik nauki, 2019, tom-1, nomer 7. str. 67-71.

10. Boltabayevich Botir Baymetov. Haykaltaroshlik va plastika namoyisi. o'quv qo'llanma. Iqtisod-moliya. 2007yil.

РЕЗЮМЕ

Maqolada odam portretini tasvirlashda uning konstruktiv asosini tahlil qilish va uni chiziqli konstruktiv asosda ifoda eta bilish masalalariga qaratilgan. Unda akademik maktablarda faoliyat olib borgan klassik rassom va nazariyotchilarning talabalarni malakaviy tayyorlashdagi zarur fikrlari bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена анализу конструктивной основы портрета человека и умения выразить его на линейной конструктивной основе. Он содержит необходимые идеи художников-классиков и теоретиков, работающих в академических школах по профессиональной подготовке учащихся.

SUMMARY

The article is devoted to the analysis of the constructive basis of the portrait of a person and the ability to express it on a linear constructive basis. It contains the essential ideas of classical artists and theorists working in academic schools for the vocational training of students.

SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA JISMONIY TARBIIYA VA SPORTNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNINI

Abdusamidov S.M.

*Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti
"Pedagogika va menejment" kafedrasida katta o'qituvchisi*

Shadiyev A. Ya.

*Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti, Sport va chiqarilgan
harbiy ta'lim fakulteti o'quv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari*

Tayanch so'zlar: sog'lom turmush tarzi, ijtimoiy-madaniy, tarbiyaviy jarayon, jismoniy tarbiya va sport.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, социокультурный, образовательный процесс, физическая культура и спорт.

Key words: healthy lifestyle, socio-cultural, educational process, physical culture and sports.

Sog'lom turmush tarzi tushunchasi keng ko'lamli ijtimoiy-madaniy hamda tarbiyaviy jarayon sifatida, har bir inson yoki oilaning ma'naviy va jismoniy barkamolligi, mehnat jamoasi hamda mahalla muhitida faol ishtirok etish, ko'pchilikka ibrat, namuna bo'lish ma'nosini bildiradi. Unda mustahkam oilada tinch-totuv yashash, mehnat jarayonida yuksak samaralar keltirish, madaniy, onunaviy va sport tadbirlarida doimiy ishtirok etish kabi jihatlarni mujassamlashadi.

Bugungi kunda butun jahonda COVID-19 koronavirus pandemiyasining yuzaga kelishi dunyo mamlakatlari qatori O'zbekistonda ham aholining sog'lig'i, jismonan salomatligi, sog'lom hayot kechirish darajasi zaif ekanligini ko'rsatdi.

COVID-19 koronavirus infeksiyasi avvalo yurak-qon tomir va nafas olish yo'llari hamda semizlik (ortiqcha vazn) kasalligiga chalingan fuqarolarimizning sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Natijada, bugungi pandemiya oramizdan ko'plab fuqarolarimizni bevaqt dunyodan

ko'z yumishiga sabab bo'ldi.

Barchamiz bundan jiddiy xulosa qilgan holda zararli odatlardan voz kechib, ommaviy sport bilan doimiy shug'ullanish, to'g'ri ovqatlanish tamoyillariga rioya qilish, xususan tarkibida tuz, qand va yog' miqdori ko'p bo'lgan hamda xamirli taom va shirinliklarni, non mahsulotlarini me'yoridan ortiq iste'mol qilmaslikni, bir so'z bilan aytganda, sog'lom turmush tarzini kundalik hayotimizga aylantirishimiz zarur ekanligini bugungi davrning o'zi taqozo etmoqda.

Shu sababdan jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug'ullanish hamda sog'lom turmush tarzi bo'yicha hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish orqali harbir fuqaroda kasallikka qarshi kuchli immun tizimi paydo bo'lishini ta'minlash, zararli odatlardan voz kechish, to'g'ri ovqatlanish tamoyillariga amal qilish, tiklash va rehabilitatsiya ishlari hamda ommaviy jismoniy faollik tadbirlarini tizimli va samarali tashkil qilish, bu borada tegishli infratuzilma va boshqa zarurshart-sharoitlarni yaratish lozim.

Mamlakatimiz mustaqil bo'g'ach sog'lom turmush tarzi bilan bog'liq bo'lgan tadqiqotlar yanada ko'paydi. Ular asosida milliy qadriyatlarni qayta tiklash, ma'naviy-ma'rifiy madaniyatimizni davr talablari asosida boyitishga doir qator o'quv-uslubiy qo'llanmalar, ommabop kitoblar yuzaga kelmoqda.

Ma'lumki, inson salomatligi ko'p sohalar bilan bevosita bog'liq. Bunda tibbiy va gigienik talablar, damolish, ovqatlanish, uyqu, madaniy hordiq chiqarish kabilar ustuvor turadi. Ularning tarkibida esa, analiy jihatdan real harakat qilish (suzish, yugurish, sakrash, yuk ko'tarish, nafas olish va shu kabi tabiiy harakatlar) eng muhim omil hisoblanadi). Tabiiy harakatlarni sifatlash, takomillashtirishda jismoniy mashqlar, sport turlari, sayohatlar va xalq milliy o'yinlari to'la xizmat qila oladi. Jismoniy madaniyat va sport mazmuni ma'lum maqsadlarga qaratilishi bilan birgalikda, ular aholining, ayniqsa – o'quvchi yoshlar, talabalarning jismoniy barkamolligini tarbiyalashga yo'naltiriladi. Bu esa ma'naviy va jismoniy jihatdan hartomonlama rivojlangan insonni yetishtiradi. Demak, sog'lom turmush tarzi mazmunida jismoniy tarbiya, sport, sayohat va xalq milliy o'yinlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu o'rinda Respublika Prezident Sh.M.Mirziyoyev tomonidan 5 muhim tashabbusning joriy etilishi shu orqali har-bir insonda o'zining salomatligi haqida shaxsan g'amxo'rlik qilib borish madaniyatini yoshlikdan, oila, maktab, mahallasog'liqni saqlash tizimi, jismoniy tarbiya sportning ko'magida singdirish kerak ekanligi maqsad qilib olingan. Shuni muhimki, odamlar so'zda emas, balki amalda o'z salomatligining qadriga etib, uni milliy boylik sifatida avaylab- asrasinlar", - deb ta'kidlaganini eslash zarur.

Aholining salomatligini yaxshilash, ularning sog'lom turmush kechirishlari yo'lida ulkan tadbirlar amalga oshirilmoqda. «Sog'lomavloduchun» ordenin ta'sisetish (1993-yil 3-mart), Sog'lom avlod Davlat dasturining qabul qilinishi (1999), «Alpomish» va «Barchinoy» maxsus testlari majmuining qo'llanilishi (2000-yil 1-mart), jismoniy tarbiya va sport sohasidagi qonunlar (1999, 2000) va qator qarorlar (1993, 1996, 1998, 1999, 2000, 2002 va hokazo) qabul qilinishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Aholining madaniy turmush sharoitini tobora yaxshilash yo'lida keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, qishloq aholisining gaz, suv, elektr bilan ta'minlash, kichik korxonalar qurish, fermerlik xo'jaligi va shaxsiy xo'jaliklarni yuritishga keng yo'l ochib berildi. Hozir 8-12 yoshdagi bolalar kurash, shohmot, sharqona yakka kurashlarda Osiyo va jahon chempioni unvoniga sazovor bo'lmoqda. Bu esa sog'lom turmush tarzi namunalaridandir.

Sog'lom turmush tarzini o'rganish va uni hayotga joriy etishda ba'zibir salbiy xususiyatlar ham uchraydi. Bunda, asosan quyidagilarga alohida e'tibor berish kerak:

- Rus olimlari M.I. Sechenov, I.P. Pavlov va boshqa juda ko'p shifokorlar, tabobat olamining ilg'or namoyondalari, pedagoglar tomonidan ilmiy asoslangan jismoniy tarbiya tizimi yuzaga keldi. Bunda ayniqsa, P.F. Lesgaftning xizmatlari g'oyat kattadir.

Jismoniy tarbiya nazariyasi, jismoniy tarbiya va sportni boshqarish, jismoniy madaniyat va sport tarixi, shuningdek, sport turlari bo'yicha davlat tilida yangi darsliklar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar yaratilmoqda.

Shunga qaramasdan sog'lom turmush tarzini shakllantirish va uni yoshlar hayotiga joriy etishda takomillashtirishda jismoniy tarbiya va sportning o'rni haqida mukammal ishlangan qo'llanmalar bo'y q. Yaratilgan ba'zibir qo'llanmalar ham faqat gigiyenik qoidalar, kundalik rejimlar, kasallikning oldini olish yoki uni davolash kabilarnigina o'z ichiga olgan.

Ma'lumki, jismoniy tarbiya va uning vositalari (umumrivojlantiruvchi mashqlar, o'yinlar, sport turlari, piyoda yurish, sayohatlar va h.k.) o'ziga xos xususiyatlarga ega, ya'ni faol amaliy harakatlar (jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanish) natijasida inson tanasidagi barcha bo'g'inlar, mushak-larni harakatga keltiradi. U bilan doimiy shug'ullanish esa jismonan chiniquishni ta'minlaydi. Bunda nafas olish tezlashadi va chuqurlashadi, qon aylanish tizimi gavyani qizdiradi va hujayra, to'qimalarni yaxshi oziqlantiradi. Shuningdek, jismoniy mashqlar ovqatni hazm qilish va asablarnitinchitish, mustahkamlashga bevosita xizmat qiladi. Shu asosda salomatlikni yaxshilash, jismonan chiniquish va sport mahoratini tarbiyalash amalga oshiriladi. Bu harakatlarni amalga oshirishda shug'ullanuvchilarning yoshi, jinsi, salomatligini hisobga olish zarur. Demak, jismoniy mashqlar salomatlik, bardamlik va chiniquish manbadir.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev, "Sog'lom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020-yil 30-oktabrdagi PF-6099-sonli farmoni.
2. Ayrapetyans L.R., "Voleybol nazariyasi va uslubiyati", Darslik, Toshkent O'zDTI 2012 yil.
3. Rasulev O.T. "Basketbol", Darslik, Toshkent 1998 yil.
4. Xo'jaev F, Nigmanov B.B., Raximqulov K.D., "Sport va harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi" (Sport o'yinlar). O'quv qo'llanma. Toshkent 2008 yil.
5. Akromov R ning tahriri ostida, "Futbol". Darslik, Toshkent 2006 y.
6. P.Xo'jayev, B.B.Nigmanov, K.D. Raximqulov. "Sport va harakatli o'yinlar va uni o'qitish metodikasi". (Sport o'yinlari). O'quv qo'llanma. T.: 2008 TDPU.
7. R.I.Azizova. "Sport va harakatli o'yinlarni o'qitish metodikasi", O'quv qo'llanma. T.: 2010.
8. Ayrapetyans L.R. "Voleybol nazariyasi va uslubiyati", Darslik. Toshkent O'zDTI 2012 y.
9. Akromov R ning tahriri ostida, "Futbol". Darslik. Toshkent 2006 y.
10. Internet ma'lumotlari.

Ушбу мақолада талабаларда соғлом турмуш тарзини шакллантиришда jismoniy тарбия ва спортнинг ахамияти ҳақида сўз боради.

В статье обсуждается важность физического воспитания и спорта в формировании здорового образа жизни у студентов.

SUMMARY
The article discusses the importance of physical education and sports in the formation of a healthy lifestyle among students.

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалык
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан
филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3-2**
Нөкис — 2021

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 12.03.2021. Форматы 60x84^{1/16}
«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шэртли б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.
Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51